

„Era o normalitate pe dos”

- Convorbire cu Dana Țăranu -

Ideea unui interviu cu Daniela (pentru familie și prieteni: Dana) Țăranu, fiica profesorului Nicolae Mărgineanu, îi aparține în exclusivitate Sandei Cordoș. Mi-a vorbit despre asta cu aproape un an în urmă și tot atunci mi-a împărtășit o mai veche preocupare a ei (concretizată într-o serie de convorbiri publicate în revistele „Echinox” și „Vatra”), legată de suferința ce se transmite de la o generație la alta, de la părinți la copii și nepoți, de la frate la frate, în lanț neîntrerupt, tot mai departe, în familiile foștilor deținuți politici, condamnați în perioada comunistă. Or, tatăl doamnei Țăranu, un strălucit psiholog, specializat în renumite centre universitare din Europa (Leipzig, Berlin, Hamburg, Paris – la Sorbona – și Londra), bursier al Fundației Rockefeller la Universitățile Harvard, Yale, Columbia, Chicago și Duke (între anii 1932-1934), a făcut închisoare politică timp de 16 ani, din 1948 pînă în 1964. Bolnav de cancer, s-a stins din viață în vara anului 1980, la vîrsta de 75 de ani sau, cum ține să sublinieze Dana Țăranu, la împlinirea a exact 16 ani de la eliberare, tot atîția cît i-a fost dat să-i petreacă în temnițele comuniste... Nu ne-a fost ușor să provocăm confesiunea, dat fiind că fiica profesorului Mărgineanu face parte nu atît din tagma mărturisitorilor „reticenți”, cum ai fi tentat să crezi la o primă întrevvedere, cît din aceea a ființelor de o discreție și o delicatețe sufletească rară, care în mod natural se feresc de „punerea pe tapet” a propriei intimități – ceea ce, în opinia lor, ar putea constitui o „agresiune” asupra semenilor. După luni de tergiversări, ne-a primit într-o după-amiază liniștită și primăvărată, în casa părintelui defunct, îmbibată, grație gazdelor, de o atmosferă, aș zice, subtil-muzicală, ușor nostalgică: Sanda - în ipostază tandru-inchizitorială, eu – în ipostază decorativ-liniștitoare, absorbind din aer fireștile aprehensiuni... (Anca Hațiegan).

Sanda Cordoș: De cîteva luni a apărut ediția a doua a memoriilor tatălui dumneavoastră, Nicolae Mărgineanu, Mărturii asupra unui veac zbuciumat (Editura Fundației Culturale Române, 2002) – ediție îngrijită de d-voastră și prefațată de profesorul Mircea Miclea. Prima, o ediție restrînsă, conținînd doar memorialistica de detenție a tatălui d-voastră, apăruse la Editura Dacia, în 1991, sub titlul Amfiteatre și închisori. Am reluat-o și am citit-o cu aceeași emoție. Sînt aici scene cu adevărat tulburătoare, cum este scena în care vagonul-dubă cu care era dus la București pentru un supliment de anchetă oprește în gară la Teiuș, foarte aproape de casă, iar un necunoscut îi dă informații despre familie.

Dana Țăranu: Sînt aceste gesturi teribile, erau oameni care riscuau, nu era joacă atunci.

S. C.: Pentru că asemenea gesturi se plăteau tot cu închisoarea, cred că lucrul acesta trebuie spus.

D. Ț.: Categorie se plăteau cu închisoarea, iar marea majoritate întorceau spatele și culmea că întorceau spatele prieteni apropiați, oameni care fuseseră în casă și realmente prieteni buni, iar marea surpriză era că lume aproape necunoscută sărea în ajutorul tău, riscînd libertatea. Era o răsturnare a atitudinilor în situații extreme, ceea ce nu e o noutate. Sigur că cei care întorceau spatele erau mult mai mulți, mai mulți decît cei care săreau în ajutorul nostru, dar aceștia din urmă au riscat enorm.

S. C.: Credeți că am putea reține cîteva persoane a căror solidaritate ați resimțit-o?

D. Ț.: Bineînțeles, doar că întotdeauna mă tem să nu uit pe cineva, și asta nu mi-aș ierta-o. Doctorul Macavei, ginerele profesorului Lăpedatu și soția lui – ei, după arestarea tatei, veneau des la noi, în mod special de Sf. Nicolae, pentru că sărbătorile erau zilele cel mai greu de trecut, erau absolut sinistre, și pentru tata acolo, și pentru noi aici. Doctorul Macavei era, pe deasupra, medicul tuturor, de la bunică la copii, la orice oră din zi și din noapte, și asta era un sprijin grozav. Pe urmă era doctorul Mircioiu, care la un moment dat ne-a

dat un alt ajutor extraordinar. Fratele meu a avut probleme cu plămîinii și, după un an de exmatriculări, urma să facă armată în mină de plumb, ceea ce l-ar fi terminat. Profesorul Mircioiu a mijlocit o analiză falsă la Neurologie, ne-a și ascuns numele doctorului care a acceptat acest diagnostic fals, ne-a spus că omul ăsta ne ajută, dar nu trebuie să știm cine e. și s-a făcut analiza, dar fratele meu a trebuit să suporte o puncție în creierul mic, numai că după această puncție i s-a făcut rău. Eram cu el pe culoarul de intrare al clinicii, m-am speriat de moarte și am zis, Doamne, dacă se-ntîmplă ceva nici nu știu ce să fac și cui să mă adresez. S-a făcut verde, l-am întins pe o bancă, lumea mă îndemna să intru în clinică și să chem medicul și eu nu știam pe cine să chem. și atunci am fugit înnebunită la Chirurgie la profesorul Mircioiu și i-am zis: "Lui Niculaie îi este rău și nu știu ce să fac". Atunci profesorul Mircioiu și-a făcut drum și-a intrat val-vîrtej în clinică și pe urmă s-a întors întrebînd "Da' ce-i cu voi aici? Da' ce-i cu el, hai să vedem?". În fine, se pare că era o consecință în limite totuși normale ale acestei puncții. Lucrurile acestea nu se pot uita. Pe urmă doctorul Mihaiu, care lucra la TBC și care nu era un apropiat al familiei noastre, și pe care cineva l-a rugat să dea un buletin de analiză fals pentru mama; dacă erai bolnav de TBC nu erai dat afară din slujbă– și l-a dat. Un om care aproape nu ne cunoștea. A zis: "știu cine-i Mărgineanu, știu care-i situația în familie". Asta ar fi însemnat ani mulți de închisoare pentru fiecare dintre ei. Mai tîrziu am aflat că doctorul Mihaiu a mai făcut gestul ăsta și pentru alți nenorociți, nu numai pentru noi. și gîndiți-vă că era tată a doi băieți mici și totuși a făcut-o.

S. C.: Existau cazuri în care omenia rămînea valoarea supremă.

D. Ț.: Sigur. În schimb, dezolantă a fost atitudinea colegilor universitari, colegilor tatei, atunci cînd eu am intrat la Matematică, în fine, și am fost studentă cinci zile și pe urmă m-au dat afară. Unul din ei i-a spus mamei: "Uite, trebuie să înțelegi că oricum o dădeau afară". E adevărat, oricum mă dădeau afară, dar nu-i obliga nimeni să se ridice în picioare și să-l hulească pe Mărgineanu, fostul lor coleg, să-l numească trădător și alte asemenea injurii. Cuvintele acestea spuse de un universitar... nu sunau deloc bine.

S. C.: Asta înseamnă că dumneavoastră ați fost dată afară din facultate trecînd printr-o ședință de excludere și demascare?

D. Ț.: Da, o ședință de excludere la care n-am luat parte.

S. C.: și motivul excluderii îl constituia faptul că erați fiica "trădătorului", nu?

D. Ț.: Da, eram fiica "trădătorului", deși legea îmi permitea să studiez. Eu am terminat liceul seral cu diplomă de merit, și legea prevedea ca cei cu diplomă de merit să intre automat la Universitate fără examen. Dar, legea aceasta nu era pentru toată lumea, ca de altfel toate legile de atunci.

S. C.: În această ședință au mai fost excluși și alți colegi ai dumneavoastră?

D. Ț.: Noi am aflat a doua zi sau foarte curînd de la un secretar care a fost acolo și care era și el îngrozit de felul în care au vorbit colegii despre Mărgineanu - spunea și el că nimeni nu-i obligase să-l hulească pe Mărgineanu, nici nu-i obliga nimeni, nici nu-i decora nimeni, asta a fost zelul lor. Puteau să tacă, să voteze și să tacă. Acel secretar spunea că ședința s-a făcut cînd ei și-au dat seama că eu am intrat în facultate și ce eroare s-a comis. Acum eu nu știu dacă așa a fost, dacă mai erau și alți exmatriculați.

S. C.: Erau doar profesorii de la Facultatea de Matematică sau era o ședință cu profesorii din întreaga universitate?

D. Ț.: Nu, era o ședință cu Senatul Universității (sau cum s-o fi numit atunci), erau profesori de la toate facultățile și, dintre ei, prieteni buni ai tatei, asta era culmea.

S. C.: Credeți că putem reține câteva nume?

D. Ț.: Nu, nu, numele le știu exact și nu le fac eu asta. Se știu ei, care or mai fi în viață.

“Nu m-am gândit nici o clipă că nu se va întoarce în câteva zile...”

S. C.: Să ne întoarcem cu mulți ani înainte de această ședință de excludere, la momentul arestării. Cum ați trăit dumneavoastră acea noapte, pe care profesorul Mărgineanu o socotește cea mai cumplită din întreaga sa viață?

D. Ț.: Pentru tata era mult mai cumplit, pentru că el realiza exact ce se întâmplă. Nu bănuia că va sta în închisoare 16 ani, dar știa că lucrurile se tulbură și că nu va fi bine. Ei, eu eram copil, știam că tata fusese închis și mama încerca să mă consoleze și-mi spunea că va fi bine. Ce poți să spui unui copil? Mereu m-am întrebat ce-aș fi spus eu ficei mele? Nu m-am gândit nici o clipă că nu se va întoarce în câteva zile, deși, copil fiind, știam că lumea începe să dispară din jur. Pe strada asta, dacă nu la a doua, atunci la a treia casă era deja cineva arestat. Noi copiii eram foarte bine instruiți să nu vorbim, dar tot vorbeam. Vedeam că ceva e în neregulă, că lumea devine îngrijorată, că mama tresare la fiecare sonerie.

S. C.: Să spunem că suntem în casa dumneavoastră, care a fost clădită de tatăl dumneavoastră, de profesorul Mărgineanu – iar strada pe care ne aflăm era o stradă locuită de cine în epocă?

D. Ț.: De universitari, în cea mai mare parte.

S. C.: Dumneavoastră, copil fiind, ați aflat atunci, imediat, că e vorba de arestare? Mă gândesc că poate ați fost protejată.

D. Ț.: Nimeni nu te mai putea proteja când vedeai că nu mai apare. Pe urmă mama, care era foarte prudentă, și-a dat seama că, după arestare, sînt în pericol casa, manuscrisele și lucrurile de valoare din casă. Atunci, a început să le scoată. Cei care au făcut treaba asta au fost doctorul Boeriu, soțul Etei Boeriu, și un radiolog, doctorul Dimitrescu. Scoteau tablourile din ramă, Dimitrescu avea talent formidabil la pictură, le copia, aducea copia și scoteau originalul sub palton, sub haine. și asta era foarte periculos. Își riscau libertatea și erau conștienți de asta. N-am să uit că era aprilie, era cald și la un moment dat am auzit cum se deschide poarta și intră patru indivizi și atunci a început inventarierea a tot ce era în casă. Au fost și momente amuzante, în locul tablourilor erau deja copiile, iar ei habar n-aveau. Măsurau, ce dimensiuni, ce culoare are rama, încercau o clasificare, mă rog, la un moment dat au ajuns la Salomeea. Aici au avut dubii, capul lui Ioan era tăiat și nu știau ce să facă, cum să-i zică – și în final i-au spus “Idilă”. A durat vreo 30 de ore, și s-a inventariat absolut tot ce era în casă, pînă la ultima lingură de lemn.

S. C.: și s-a luat ceva?

D. Ț.: Nu s-a luat, ni s-a spus că nu mai putem să scoatem nimic din casă. În general la Cluj familiile deținuților n-au fost scoase din casă, cum s-a întâmplat la București, unde erai scos cu hainele de pe tine – la Cluj asta s-a întâmplat mai rar.

S. C.: În schimb, parte din casă a fost locuită de alți chiriași.

D. Ț.: Bine, asta a fost după - în fiecare cameră era câte o familie.

S. C.: Mama dumneavoastră lucra atunci când profesorul a fost arestat?

D. Ț.: Nu, nu lucra, s-a angajat ulterior, că trebuia să ne țină din ceva.

S. C.: și a reușit să lucreze potrivit calificării pe care o avea? Era absolventă de franceză.

D. Ț.: Da, de filologie și psihologie. Nu, nici pomeneală. Ea a lucrat într-un preventoriu pentru copii bolnavi de TBC și tot ce a obținut mama acolo a fost un post de pedagogă. S-a și îmbolnăvit de plămîni.

S. C.: Dacă am reținut exact, mama dumneavoastră nici nu era ardeleană, era de la Constanța.

D. Ț.: Nu, mama mea a fost grecoaică. Se numea Eufrosina Arvanitis – grecoaică get-beget. Au venit de la Constanța o grecoaică și o bulgăroaică, pentru că părinții lor s-au interesat și au aflat că la Cluj școala e serioasă și fetele sînt mai în siguranță. și fetele au și fost foarte în siguranță, pentru că la sfîrșitul anului II una era logodită cu Mărgineanu, cealaltă cu Liviu Rusu (rîde).

S. C.: și cred că și din acest punct de vedere i-a fost mai greu.

D. Ț.: Nu, mama ei a fost cu noi și ea, era integrată, se simțea bine la Cluj. Un mare sprijin am avut din partea fratelui ei, inginerul Arvanitis, care la un moment dat era singurul bărbat liber din familie. și el ne-a ajutat foarte mult, și el, și soția lui. Era în închisoare și fratele tatălui meu, care a și murit acolo, împușcat, iar vărul meu, student la Medicină, a fost arestat, a ieșit, și n-a mai terminat facultatea. și... - asta era, eu știu?, trebuia să ai nervi tari și să te legi de școală.

S. C.: Fratele tatălui a fost arestat în același "lot" cu profesorul Mărgineanu?

D. Ț.: Da, a fost arestat cu un grup de țărani care se opuneau colectivizării, dar și în relație cu profesorul Mărgineanu. În naivitatea lui, crezînd că ar putea să-l scoată – erau în mod real naivități enorme – a intrat în legătură cu grupul Dabija, un grup de partizani. Lucrurile erau oarecum neclare, dar a plătit amarnic.

S. C.: A plătit cu viața.

D. Ț.: Cu viața. Condamnat la 20 de ani și împușcat. Noi ne-am dat seama că ceva nu e în regulă pentru că tata ieșise, deținuții ieșeau, și el nu apărea - și atunci au început investigațiile legate de moartea lui, pentru ca în final să avem trei acte de deces: '50, '52 și '57. Real este cel din '50. Eu m-am ambiționat să aflu ce s-a întâmplat. Prin anii '90, un procuror militar m-a întrebat: "D-nă, de unde aveți dumneavoastră ideea că oamenii ăștia au fost împușcați?". De la martori. Martori fiind un gropar care a asistat la execuție și un soldat în termen care era în plutonul de execuție. Era băiat de țăran și n-a suportat treaba asta. "Asta nu dovedește nimic", mi-a zis. "D-le procuror, omul e mort, ce dovadă doriți - dumneavoastră, ca procuror, ce-mi cereți mie?". "Dacă dumneavoastră dovediți că toți acești țărani au murit în aceeași zi, atunci mai discutăm". și atunci am început să caut actele de deces. Atitudinea familiilor, ciudată. Unii au vrut să-mi dea, alții nu, alții nu au vrut să stea cu mine de vorbă, vreun ginere era în PSD, alt ginere în PRM, pînă la urmă tot au stat și tot am găsit actele de deces. Erau bărbați între 30 și 40 de ani, morți în aceeași zi de insuficiență cardiacă. "D-le procuror, cum o fi fost?".

S. C.: E o coincidență semnificativă.

D. Ț.: Asta era o metodă foarte frecventă. Îl împușcau într-un oraș, actul de deces îl eliberau în alt oraș.

S. C.: și fratele tatălui dumneavoastră a fost asasinat unde?

D. Ț.: Există un semn de întrebare. Părerea mea este, tot pe baza mărturiilor – pentru că nu-mi confirmă oficial nimeni, nici nu știu ce să mai fac să aflu – că la Sibiu. Deși sînt supoziții care spun că i-ar fi împușcat aici, în subsol, la Securitate, sau, o altă variantă, care îmi tulbură mie liniștea, că i-ar fi împușcat undeva aici, în afara Clujului, și i-ar fi îngropat sub actuala groapă de gunoi. Vin din surse care ar putea fi crezute. Ceea ce mă face, totuși, să fiu puțin neîncredătoare, este că la vremea aceea erau mai multe grupuri de țărani care au fost împușcate. Asta a pornit de la o frază a lui Patriciu, care era șeful Securității. A fost informat că au fost arestați chiaburii satelor și totuși țărani se opun colectivizării. și atunci, Patriciu a spus: „Dacă se opun colectivizării, cu ăștia care sunt arestați, dați și voi cu ei de pămînt”. Această stenogramă există, se cunoaște. și atunci, plecînd de la acest "dați cu ei de pămînt", fiecare comandant de închisoare a făcut ce-a crezut el. Crăciun a considerat că-i mai bine să-i împuște. Iar fiul lui Petru Mărgineanu, vărul meu, Eugen Mărgineanu, student la Medicină, a fost arestat pentru că era fiul tatălui și nepotul unchiului. și ca lucrurile să fie și mai frumoase, amîndouă verișoarele mele s-au căsătorit cu foști deținuți politici și avem așa, către 80 de ani de condamnare în familie. Bunica noastră, care avea o minte nemaipomenită – cred că, de altfel, mintea tatei de la ea se trage – a știut să înfrunte toate grozăviile acestea. Ea, cînd a murit, amîndoi băieții erau închiși și a murit cu convingerea că au să iasă și că există un Dumnezeu în cer. Ea ne spunea, mă rog, mie mai puțin, că eram mai mică, dar verișoarelor mele: "Vouă să vă între bine în cap, voi să nu credeți că o să vă măritați cu cineva care să nu fie ciumat ca voi. De măritat să vă măritați, dar cu nenorociți ca voi".

"...prima și ultima oară cînd l-am văzut în 16 ani"...

S. C.: În timpul detenției tatălui dumneavoastră, au fost cîteva momente în care ați încercat să-l vedeți și într-un rînd, la proces, chiar ați reușit.

D. Ț.: Nu era procesul mare – noi acolo n-am avut acces. Acesta avea loc la cinci sau șase ani după condamnare, după procesul mare. Procesul a fost publicat în paginile ziarului "Națiunea" al lui Călinescu, cu protestele minerilor, ale muncitorilor, ale intelectualității. Unitatea a fost deplină printre muncitori și intelectuali în a-i face trădători și criminali și tot așa. Mă rog, asta este. Mama a făcut nenumărate încercări să-l vadă, să-i trimită pachet, a fost imposibil. și, după cinci ani, noi am primit o carte poștală cu un scris destul de primitiv care ne anunța că Mărgineanu apare la alt proces, în ziua cutare, la Tribunal la București. Putea să fie o farsă, putea să fie orice. Dar mama a spus: "Mergem. Orice ar fi, mergem.". știi că atunci a vândut un tablou, un tablou original valoros, unui preot – și preotul, din toată casa, a ales un nud superb – și am plecat patru, a venit și verișoara mea. Am plecat, noi nu știam la ce proces – era un proces penal în legătură cu Reșița. Mai târziu am avut și explicația acestui proces, în orice caz tata a venit pentru acest proces la București. și ne-am văzut. El în boxă, în zeghe – noi în sală – imposibil de schimbat un cuvânt. Tot ce puteam era să ne privim – să ne zîmbim, dar și asta cu enorm de multă prudență. La terminarea procesului am fugit să-l mai vedem o dată – și l-am văzut – în lanțuri – îmbrîncit în dubă de gardieni. A fost prima și ultima oară cînd l-am văzut în 16 ani. Eu am făcut o prostie atunci, fără să-mi dau seama cum poți greși. În ideea că poate îl vedem, nu ne mai văzusem de cinci ani și eu, dorind să fiu elegantă, m-am îmbrăcat cu o jachetă a mamei. Tata a recunoscut haina: "Dumnezeule, dacă în cinci ani de zile, uite, a crescut și o îmbracă cu jacheta ei, înseamnă că n-au cu ce s-o îmbrace și n-au ce să mănînce". și ăsta a fost un gînd care l-a chinuit aproape zece ani.

S. C.: și pe care vi l-a spus după ce s-a întors acasă.

D. Ț.: Nici măcar nu mi l-a spus. l-a scăpat. El nu vorbea aproape niciodată despre închisoare.

S. C.: Era un alt cod, erau alte semnificații, la care nu aveai cum să vă gîndiți.

D. Ț.: Trebuia să ne gîndim și nu ne-am gîndit.

S. C.: Aceasta e împrejurarea în care mama v-a ridicat în picioare?

D. Ț.: Mama ne-a ridicat să ne vadă cum am crescut. Fratele meu era atît de marcat, nu-l puteam face deloc să zîmbească, și eram înnebuniți c-o să-l scoată pe tata din sală și ne temeam să nu creadă că are ceva, că e bolnav. Verișoara mea a avut o idee nemaipomenită: l-a gîdilat. și atunci a rîs, sigur, s-a enervat, dar a rîs, și a depășit momentul.

S. C.: Prima exmatriculare ați avut-o în 1952, cînd ați fost exmatriculată din ultima clasă de liceu.

D. Ț.: Da, și a fost o exmatriculare foarte urîță. N-am fost singura exmatriculată. Era la latitudinea directoarei să aleagă modul în care ne anunță exmatricularea. Putea foarte bine să ne cheme la ea în cabinet și să ne spună: "Fetelor, de mîine nu mai veniți la școală". Dînsa a intrat în clasă, ne-a ridicat în picioare, ne-a făcut troacă de porci și ne-a dat afară. N-o obliga nimeni.

S. C.: Ați presimțit această exmatriculare, existau semne că vine?

D. Ț.: Nu, asta, prima, n-am presimțit-o. Îmi spunea o altă colegă, pe care o mai văd și acum: "știi, atunci când te-a ridicat în picioare, ți s-au roșit pînă și călcîiele. N-am mai văzut pe nimeni să i se înroșească așa călcîiele".

Anca Hațiegan: Ce vă spuneau?

D. Ț.: Că ești fiică de trădător, că ești dușman de clasă.

A. H.: Dar de ce v-ați înroșit dumneavoastră? Vă simțeați vinovată?

D. Ț.: Anca, dar imaginează-ți o clipă scena, să fii scos în fața clasei și să fii făcut troacă de porci. Vinovată? Nu m-am simțit niciodată vinovată. Dar umilitoare era toată situația. și eu n-am auzit ca vreun copil de fost deținut politic să fi fost convins de vina tatălui său. Poate c-or fi fost, dar eu n-am auzit și, slavă Domnului, erau atîția cu care mă vedeam.

S. C.: După această primă excludere, nereușind să vă încheiați studiile, ați început să munciți?

D. Ț.: M-am angajat imediat la un atelier de mică – asta se lucra cu acetonă și era un miros îngrozitor aici! După ce ieșeam de la slujbă, stăteam puțin în parc pe o bancă să mă aerisesc și apoi mă duceam la seral, la Liceul "Brassai". Am terminat cu diplomă de merit și așa a început studenția mea de cinci zile.

S. C.: Cea de la Matematică, de unde din nou ați fost exmatriculată.

D. Ț.: Da. Prostia mea a fost că văzîndu-mă reușită acolo am renunțat la slujbă și am luat-o de la capăt cu alte locuri de muncă. Am început să mă pregătesc de Filologie, vroiam să fac Engleză, dar am fost sfătuită că n-am ce să caut acolo și că singurul loc unde aș fi putut intra era Institutul "Maxim Gorki" de rusă, de la București. M-am pregătit, am intrat la Institut și, un an mai tîrziu, am trecut de la Institut la Filologie, de la Rusă la Engleză. și aici țin să amintesc ajutorul pe care mi l-a dat profesorul Coriolan Drăgulescu, care avea o funcție mare în minister..

S. C.: După un an, în 1956, ați fost din nou exmatriculată.

D. Ț.: A venit Revoluția din Ungaria și atunci a fost un val mare de exmatriculări. Aici exmatricularea mea a fost diferită de a fratelui meu. Eu aveam un coleg, băiat de ministru, cred (n-am să-i spun numele, e un nume cunoscut), un băiat cultivat, care era și șeful UTC-ului, care a venit la mine la cămin și mi-a spus: "Să te internezi la spital pentru că va veni ceva groaznic și probabil te vor da afară, dar s-ar putea că fiind internată n-o vor face". Am început să umblu să mă internez și, într-o dimineață, la cinci, colegul acesta a venit la mine în cămin și mi-a spus: "Lasă internarea baltă, pleacă la Cluj, nu cumva să te găsească aici și să te aducă cu de-a sila la ședința de exmatriculare care va fi ceva oribil". Am scăpat de ședința asta cumplită în care au fost exmatriculați o serie întreagă de studenți. Fratele meu era la Cluj, la Facultatea de Chimie – nimeni nu l-a prevenit: într-un amfiteatru de sute de studenți, a fost ridicat în picioare și terfelit în fel și chip. Eu de această terfelire am scăpat de data asta datorită acestui coleg.

S. C.: Dar ați fost exmatriculată.

D. Ț.: Da, bineînțeles.

S. C.: Ce-a urmat?

“... mă simțeam în siguranță cu groparii analfabeți”...

D. Ț.: A urmat o perioadă lungă de lucru în diverse locuri. Fratele meu mai fusese dat afară din liceu, la 14 ani, și un adolescent care nu face nimic era în pericol. Singurul director care l-a acceptat la școală a fost profesorul Rusu, directorul Liceului Comercial. El a terminat acolo. După exmatricularea din '56, a făcut o școală de șoferi. Întîi, era șofer pe tractor și mama îl trezea la trei dimineața pentru că el scotea troleibuzele din garaj. Apoi, nimeni nu mai rezista cu trezirea asta și s-a hotărît să plece la Hunedoara, tot ca șofer profesionist. A stat în cămin cu alți zeci de muncitori și și-a dat seama că era singurul care avea pijama. A fost îngrozit de gafa asta cu pijama și venind de la lucru, se trîntea în pat așa îmbrăcat. De altfel, la cît era de obosit, nici nu cred că ar mai fi vrut să se îmbrace în pijama. Asta a durat cîțiva ani, șantierul ăsta la Hunedoara.

S. C.: și dumneavoastră?

D. Ț.: Eu am avut foarte multe slujbe, dintre care cea mai arătoasă era cea de la Pompe Funebre, care realmente a fost o experiență grozavă. Era o întreprindere mai mare care cuprindea și florăriile și măturătorii de stradă și altele, iar eu mă plimbam de la o secție la alta. Apropo de măturători, ei trebuiau să facă învățămînt ideologic și eu îi adunam seara (cînd se măturau străzile) într-un gang pe strada Doja. Ei dormeau și eu ziceam. Mă rog, toată lumea era fericită.

A. H.: Ce le spuneți?

D. Ț.: Le citeam din Scînteia, ce era acolo pe prima pagină. Pentru ei era tot una, aș fi putut să le citesc și din Coran. Asta a fost una. Apoi, am făcut contabilitate la florării și pînă la urmă am trecut la Pompe Funebre, unde vindeam coșciuge. Pompele Funebre erau în P-ța Mihai Viteazul la vremea aceea și mă întîlneam dimineața cu ofițerii de securitate care fuseseră la noi în casă. și știu că într-o dimineață de primăvară un ofițer mi-a și zis: “știu eu cine ești. Mamă-ta nu ți-a găsit alt loc de muncă? Îmi strici toată ziua cînd văd unde te duci”. Nu mă salutase pînă atunci, nici de atunci încolo, ce i-o fi venit în acea dimineață? Eu mi-am văzut de coșciuge și el de-ale lui.

S. C.: Cum erau colegii dumneavoastră?

D. Ț.: Oamenii aceștia simpli au fost mult mai onești, mult mai de treabă. Simțeau ei că nu am ce căuta acolo și se purtau civilizat. Dar asta nu însemna că nu-mi dădeau de lucru, că doar de aia eram acolo. Noi răspundeam și de cimitir, de capele, și de acolo veneau groparii, care erau țigani. Eu am mare simpatie pentru ei, pentru că uneori trebuia să urc la groapă, să verific, și urcam cu țiganii după mine. La un moment dat cineva i-a spus mamei: “Bine, fata tînără, o lași așa singură cu țiganii după ea?”. Nici măcar o clipă nu

m-au jignit. S-a întâmplat o treabă drăguță; unul dintre ei mi-a zis: "Am auzit că tac'tu îi la pîrnaie. Lasă că și eu am fost și uite c-am ieșit. O să iasă și el". "O să iasă", zic. "Da, zice, ce-a făcut?". "E politic", zic. și atunci a zis: "Vai de el!" – și, după ce s-a uitat lung la mine, a adăugat "dar și de tine...". La asta adesea m-am gîndit și multă vreme m-a urmărit: mă simțeam în siguranță cu groparii analfabeți. În schimb universitarii, colegi și prieteni cu tata, mă huleau cînd nu le cerea, de fapt, nimeni. Cînd spun "țigani", spun cu tandrețe. Partea amuzantă este că ani de zile după nu mai puteam să mă duc la nici o înmormîntare, pentru că ei lăsau acolo coșciuge, tot, și veneau la mine. Era un show de prima clasă: mă pupau, mă îmbrățișau, mă întrebau ce fac și așa că trebuia să mă duc cu jumătate de ceas mai devreme, să-i caut eu pe ei și apoi înmormîntarea decurgea normal.

S. C.: Consumați înainte momentul sentimental.

D. Ț.: Momentul sentimental era chiar sentimental. Fuseseră foarte aproape de necazul meu și se purtau tare omenește.

S. C.: În această perioadă existau alți tineri în aceeași ipostază. Mă gîndesc, spre exemplu, la cerchiști. Îi cunoșteți de dinainte?

D. Ț.: Îli cunoscusem înaintea arestării lui tata. Eu eram, sigur, copil, dar ei veneau în casă: Arthur Dan, Balotă, Gary Sîrbu, Negoîtescu. După arestarea tatei, veneau în continuare în casă, ei mă căutau, sigur, cînd erau liberi. Ei avuseseră relații cu profesorul Mărgineanu, și pe urmă ne-au "preluat" și pe noi. Erau fermecători. Dan Arthur a și stat aici la noi în gazdă, cu soția lui, o actriță. Balotă stătea aici, în vecini, o știam pe mama și pe surorile lui.

S. C.: și în momentul în care și ei au început să fie arestați, simțeați asta ca un un șoc suplimentar sau lumea era atît de întoarsă pe dos încît socoteți asta normal?

D. Ț.: Nu era nici un fel de șoc. În plus se și așteptau oarecum, surpriza n-a mai fost atît de mare, era, da, o normalitate pe dos.

S. C.: V-ați continuat studiile superioare abia în 1964. Ați mai încercat în tot acest lung interval?

D. Ț.: Tot timpul, memorii nesfîrșite, la care nu primeam răspuns. În '64, au reînceput studiile toți cei care au avut vlagă s-o facă.

S. C.: Mai tîrziu, au mai existat probleme în ceea ce privește dosarul dumneavoastră?

D. Ț.: Nu, n-au mai existat.

"povestea lucruri hazlii..."

S. C.: Cu tatăl dumneavoastră ați vorbit despre detenție?

D. Ț.: Da, dar nu povestea nimic dezagreabil. Pe urmă nici noi nu l-am mai întrebat pentru că nu răspundea la întrebările care nu-i făceau plăcere. Povestea lucruri hazlii - în atîția ani au mai existat și din astea. Eu am aflat ulterior lucruri cutremurătoare, aflu în continuare lucruri cutremurătoare. Mai mult, am făcut o cerere la CNSAS să-i văd dosarul și am fost preveniți de cineva care lucrează acolo că ceea ce voi găsi este mult mai cumplit decît cartea. Mi-a și spus: "știți, Amfiteatre și închisori e o carte duioasă pe lîngă ce veți afla".

S. C.: Revenind la memorialistică. Finalul cărții este din nou tulburător, e momentul întoarcerii acasă. Puteți să evocați momentul?

D. Ț.: Așteptam să vină. Nu aveam nici o știre c-ar fi murit. Cam asta era logica atunci: dacă n-ai aflat că a murit, trebuia să vină. A venit. Mama ne-a sunat, am venit imediat (noi stăteam într-o garsonieră pe strada Pavlov), am lăsat casa deschisă și a sosit un prieten – asta tata povestește – care a intrat și ne-a așteptat, nu-și închipuia ce se putuse întîmpla. Culmea este că întîlnirea cu tata s-a petrecut ca și cum ne-am fi despărțit cu două săptămîni înainte. Am venit și cu bucurie în suflet și cu teamă. A doua zi ne-am dus împreună în oraș, l-am îmbrăcat frumos... Tot interesantă a fost o altă întîlnire: a ieșit Noica din închisoare și el; aflînd că eu sînt la București, a dorit să mă vadă pentru că îl preocupa întîlnirea cu copiii lui. și m-am întîlnit cu Noica, m-a întrebat tot felul de lucruri și el a fost foarte mirat că firul între noi (între mine și tata) s-a legat foarte repede. Sigur, situația era diferită, copiii lui nu erau aici, erau în străinătate.

S. C.: și fratele dumneavoastră?

D. Ț.: Fratele meu era la o școală de metrologie la București, nu mai continuase Chimia, a venit și el de la București.

S. C.: Tatăl dumneavoastră a început să scrie la un moment dat. A vorbit familiei? Au existat măsuri speciale de protecție?

D. Ț.: Sigur, nouă ne-a spus ce face, era, totuși, un mare risc. Categoriic au fost luate măsuri de protecție, mama era expertă în a ascunde de Securitate, dar a ascuns atît de bine că n-am mai găsit nici noi după '90 unele manuscrise. Ea le ascunsese, noi stăteam în altă casă, fratele meu era la București. Mama a rămas cu prudența teribilă și după, cînd nu mai trebuia să fii, sau, poate, avea ea dreptate să fie prudentă în continuare. Pentru că ceva ciudat s-a întîmplat. Noi aveam toată colecția "Națiunea" cu procesul și totuși, cu mama prezentă, această colecție a dispărut din casă. și pentru că această colecție dispăruse, am păcătuit eu, suspectînd pe cineva c-ar fi luat manuscrisul de la Psihologia adîncurilor și înălțimilor, nu-l găseam nicăieri, mama deja îmbătrînise, nu mai era nici ea sigură. Era, totuși, după un dulap.

"...o să murim în istorii paralele..."

S. C.: știți cumva ca tatăl dumneavoastră să-i fi întîlnit, după detenție, pe unii din ofițerii din închisorile sale, pe colonelul Crăciun, de exemplu, care trăia aici, la Cluj?

D. Ț.: Nu, nu s-au întâlnit. Singura care l-a întâlnit și pe Crăciun, și pe Nicolski, a fost Lucia Hossu Longin. Ciolpan trăiește și acum la Sighet. A fost și decorat de președintele Constantinescu (o gafă impardonabilă!) și spune în continuare că le dădea de mâncare lapte, unt și miere la deținuți. Cine vrea să-l creadă, îl crede, cine vrea să-l decoreze, îl decorează și uite așa.

S. C.: Trăim în istorii paralele.

D. Ț.: Categorical – și o să murim în istorii paralele, cât despre asta sînt convinsă. Singura diferență majoră va fi că ei vor fi plini de bani și noi așa cum sîntem.

A. H.: Știu că meseria dumneavoastră, pe care ați practicat-o și înainte de '89 și după, a fost aceea de profesoară de limba engleză, la Liceul Economic din Cluj. Le vorbeați elevilor dumneavoastră, poate celor cîțiva "aleși", înainte de căderea regimului, despre închisorile comuniste, despre experiența tatălui dumneavoastră?

D. Ț.: În nici un caz cîtă vreme îmi erau elevi, pentru că asta s-ar fi aflat imediat în școală – și nu vroiam să le creez în primul rînd lor probleme. După ce nu-mi mai erau elevi – doar dacă deschideau ei discuția, dacă-mi puneau ei anumite întrebări.

S. C.: După '90 v-ați implicat în activitatea Fundației "Memoria".

D. Ț.: Ideea de a lucra în "Memoria" este de a face lucrurile astea cunoscute. Asta e tot ceea ce mă interesează. Doresc să obțin cît mai multe mărturii. Eu trimit revista și în străinătate și din Germania cineva mi-a spus – acum vreo 5-6 ani – că trebuie să ajung la episcopul Möckel, episcop protestant de la Sibiu. Am ajuns la fiul lui, care s-a întors în România și-a înființat Seminarul Teologic Lutheran și mi-a spus: "D-nă, sînteți prima persoană care se interesează de tatăl meu". Atunci mi-a dat mărturii, cărți scrise despre episcop (care nu mai e; băiatul lui are cam vîrsta mea) și în cele din urmă s-a făcut un simpozion la Sibiu și el mi-a trimis o scrisoare: "Vă rugăm să veniți la simpozion, pentru că dumneavoastră sunteți <<vinovată>> de simpozionul ăsta". N-am ajuns acolo, dar ei mi-au dat niște mărturii teribile, date nemaipomenite: cine a fost ofițerul care a anchetat, cine a fost plutonierul care a bătut, cum a bătut, ce-a făcut și cînd am trimis datele acestea lui Banu Rădulescu la București, a rămas uimit: "Cum au ajuns la documentele astea?". Și-atunci am întrebat și eu: "Cum ați ajuns la documente?" A zîmbit cu înțeles, dar nu mi-a răspuns. Am citit foarte multe sentințe, dar, într-adevăr, la Möckel s-au chinuit și n-au avut ce să-l acuze. Tot l-au condamnat la zece ani. N-aveau ce să-i reproșeze: împotriva lui Hitler a fost, împotriva lui Antonescu a fost, o așa sentință chinuită nu cred c-am mai citit vreodată.

"...cu cît trec anii, cu atît mi se pare nedreptatea mai teribilă, și mai de neiertat..."

S. C.: După ieșirea din închisoare, ce cărți și ce oameni a mai reușit profesorul Mărgineanu să vadă?

D. Ț.: Aveam prieteni care veneau. Primul care a făcut legătura între Mărgineanu și foștii lui profesori americani a fost Hitchins, istoricul, el a venit aici în '65 și a făcut legătura între tata și Allport, fostul lui

profesor de la Harvard. Allport nu era mult mai în vîrstă decît tata și au fost foarte legați. Avea doi bursieri pe care îi considera mai "ai lui": Mărgineanu și un evreu, Victor Egon Frankl, care ajunge la Auschwitz. Scapă de la Auschwitz și scrie o carte, De la existențialism la lagărele de concentrare, pe care o prefațează Allport. Allport dorea să prefațeze și o carte a tatei, după închisoare, dar n-a mai apucat, a murit de cancer. Însă, după legătura făcută de Hitchins, Allport i-a trimis enorm de multe cărți. și sînt foarte amuzante scrisorile lui Allport de după '64. Îi spunea: "Uite, Mărgineanu, să citești asta și asta" și, pe urmă, instruit de Hitchins, adăuga: "Am aflat că în România industria înflorește"...

Mă gîndesc altfel la tata de cînd îmbătrînesc. Cu cît îmbătrînesc, cu atît îmi dau seama ce grozăvie a fost, de fapt, să-i smulgi unui om 16 ani din viață. Nu reușesc deloc să mă împac cu ideea, deși, nu?, spre deosebire de Golopenția, a ieșit și a mai trăit 16 ani. Asta era o vorbă a lui blestemată: "Nu vreau să trăiesc mai mult decît am fost închis și eu voi recupera". și atît a trăit, exact cînd s-au împlinit 16 ani, s-a dus. și îi spuneam: "Tu te tîrguiești cu Dumnezeu?". "Nu, nu, atîta vreau". și atît a fost. Sigur, spre deosebire de Golopenția, de unchiul meu, de atîția alții, el a ieșit și a scris și s-a bucurat de viață. Avea un dar grozav să se bucure de tot ce îl înconjura. Dar, cu cît trec anii, cu atît mi se pare nedreptatea mai teribilă, și mai de neiertat, totuși: să iei din anii unui om, ai unui creator, ai unui profesor, 16 ani: de la 44 la 60 de ani.

Convorbire realizată de Sanda Cordoș și Anca Hațiegan